

Indberetning

fra

adjunkt Lossius

om en i 1878 foretagen

arkæologisk undersøgelsesreise.

Min hovedopgave i sommer var at bereise *Hiterens* og *Fröiens* prestegjelde i søndre Trondhjems amt, til hvis arkæologiske forhold vi hidtil kun have havt et ufuldstændigt kjendskab. Disse prestegjelde vare nemlig (tilligemed Edö) de eneste i Trondhjems stift, som Schöning i forrige århundrede ikke personlig besøgte, og Klüwer bringer heller ingen meddelelse herfra. Dog haves af de officierer, der i de sidste år have kartlagt disse egne, endel optegnelser over de faste oldtidslevninger (se navnlig kapt. Sejersteds i årsberetningen fra foreningen til fortidsminders bevaring 1872 p. 143 meddelte noticer). — Der er også kun få oldsager indkomne herfra til vore museer; et sverdhefte og en øxe af jern af yngre jernalders form fra „Hiteren“ (T.hjems saml. 485 og 486) 2 kiler af flint fra Klöven, Fröien (ib. 1521 og 1522) samt en spydspids af skifer fra Svenkil, Hiteren (Bergens mus. 3043) er det hele.

Ved et blik på kartet vil man se, at bebyggelsen af disse öer sågodtsom udelukkende er indskrænket til kysterne; havet er for alle derude en vigtig og for mange den eneste næringskilde, og de indre trakter have trods sin ringe höide over havet*) fuldstændig höifjeldskarakter med lutter nøgne bjerge, myrer og

---

*) Det höieste punkt på Hiteren er efter opmålingens kart *Mörkdals-tuva* 1176'.

småvande, dog for Hiterens vedkommende delvis afvexlende med skovstrækninger. Ere forholdene sådanne nu, må de i end høiere grad have været det i den forhistoriske tid, og det kan derfor ikke undre os, at de levninger, vi kjende fra denne, alle findes ved søen eller i ethvert fald ikke meget fjernede fra den.

Disse levninger bestå dels i hauger, både aflange og runde, dels og fornemmelig af röser. På Hiteren findes de, skjønt sparsomt, rundt hele öen; tættest har muligens den gamle befolkning været ved Strømfjorden (mod n. v.). På Fröien lader sig derimod neppe med sikkerhed påvise nogen gravhaug; hvor der fortaltes om sådanne, viste de sig i regelen aldeles utvivlsomt at være af naturlig oprindelse. Jeg vil dog ikke hermed benegte, at Fröien kan have været beboet i den forhistoriske tid, og det såmeget mindre som det ovennævnte fund af flintsager fra Klöven på öens östside på grund af flere omstændigheder synes at vise, at der på det sted har boet mennesker endog i stenalderen. At den tids folk har kunnet passere sådanne havstrækninger som Fröifjorden, giver os ikke ringe tanker om deres sömandsdygtighed og deres farkosters soliditet.

I det enkelte fandt jeg anledning til følgende iagttagelser:

Hiterens prestegjeld.

Havn. Noget s. v. for husene er en stenrös. *Akset.* Tæt ved grænseskjellet mod Havn ligger 1 langhaug og 1 rund do. nedenfor veien mellem denne og søen. På *Justenö* antoges der også at være hauger eller röser. På *Aunö* såes spor af 2 næsten ganske udjevnedede röser i Jutulbugten.

Fyllan kirke. Den gamle altertavle (foræret af en Galschjöt 1691) opbevarede i sakristiet og fremstillede Christian den 4des syn på Rodenburg 1625: den tornekrone med blödende sår, hvorfra kalken fyldes.

Eide. 3 röser og nogle hauger; den ene af stenröserne ligger på det höieste af eidet mellem Barm- og Fillfjorden. *Kjölsö.* Röser skulle findes i udmarken.

Vikström. 2 röser ere fordum udkastede, uden at fund gjordes.

Fjeldværö. Noget ovenfor *Fjeldvær* gård ligger et par rö-

ser, hvori en hovedskal og et kjæveben skulle være fundne. V. for gården ved en husmandsplads er en haug. Der fortaltes desuden om fund af flere stene med hul igjennem (vævstene eller sænkestenene?) — *Skjerbusdal* (i daglig tale „*Dalen*“). Ca. $\frac{2}{3}$ meter nede i en myr på „Lillesletten“, noget s. for selve gården, var i sommer fundet en *kiste af træ*, 2.15 meter lang, 52 cm. bred i den ene og 49 cm. i den anden ende. Siderne dannedes af en enkelt fjæl, 29 cm. høi, — bunden af 2 lignende, samt af en stör, omtrent på en hæsjestangs tykkelse; der syntes også at have været låg; men det var trykket ned i kisten, og kun nogle stumper af det var nu at påvise. I fjælerne var der både i den övre og nedre kant boret huller af 3 cm. tvermål, — i langsiderne og den ene gavl 3 huller, i den anden gavl 4. Hvad hensigten med disse har været, er mig ikke ganske klart; man skulde snarest tro, at der har været trukket vidjer eller tauge gjennem dem for at holde det hele sammen; men derimod taler rigtignok, at de ikke passede til hinanden, idet afstanden mellem de til hinanden svarende var temmelig betydelig. Træet lod til at være gran; det var temmelig fast, skjönt begyndt at rådne. — En ryghvirvel sagdes at være funden i eller ved kisten; ligeså fortaltes, at der skulde have været styg lugt af den; men herpå er vist ingen synderlig vægt at lægge. Om den er hensat i myren med forsæt, kan den neppe have indeholdt noget lig; thi når træet havde holdt sig så godt, måtte rimeligvis benene have været bevarede. Dens tid kan vistnok vanskelig bestemmes; noget andet holdepunkt i den henseende, end at man så spor af, at træet har været tilhugget med jernredskab, ved jeg ikke at fremføre. — Jeg medtog en af gavlerne, som er overbragt oldsagsamlingen. — I en större, halvt udkastet rös ved sommerfjöset skal for længere tid siden være fundet jernsager og sølvringe. *Nordbotn*. Nogle hauger af fjæresand og skjæl skal findes borte i en myr, hvor man havde fundet, dog ikke i haugerne, en jernspiger med terningeformet, på midten indskåret hoved, sandsynligvis fra senere tid; den var bortkommen.

Dolmö. Ovenfor husene på *Hägåsen* oppe på höiden 2 stenröser.

Hopsö (på selve Hiteren). S. v. for gården på den høieste fjeldnab i udmarken, ikke langt fra söen, ligger en temmelig stor stenrös, der dog i modsætning til det sedvanlige består af skarpkantede brudstene; den kaldes „varden“ og har måske også været en sådan. I *Mortensvik* en stor stenrös på „Kuberget“.

Stafnes eller *Stamnes*. Röser skulle findes ude på neset og en stor do. på „Stenkirken“, et bjerg ved Grindstrandvandet.

Skibnes ved Strömfjorden. I en stor, aflang stenrös skal der have været et 1 m. bredt og 2 m. langt kammer. Omkring denne store rös, der ligger i ö. for husene, findes endel mindre, tildels udkastede do. Også v. for gd. 1 aflang og 1 stor, rund rös med en mindre rund imellem. *Hopstad*. Ved opdyrkning af en myr har man i ca. 1 meters dybde forskellige steder stødt på rader af (furu-) pæle, 45 cm. lange og omtr. 10 cm. brede; når de havde den tykkelse, vare de i almindelighed kløvede, ellers vare de undertiden runde; de vare forneden tilspidsede, öiensynlig med en jernöx. Afstanden mellem pælene var ca. 30 cm. Disse fundomstændigheder ligne ganske de på Söndmöre iagttagne, der omtales i årsber. for 1877 p. 9. — I et tjern i nærheden af denne myr findes trærodde på bunden, som altså för har ligget tör. — Nede ved nøstene havde manden for længere tid siden fundet en „dåse“ af 12 cm. længde og 8 cm. bredde (den var forkommet, så målene naturligvis kun ere omtrentlige); den var udgraveret og flad i bunden, samt fyldt med (brændte?) ben. Muligens kan det have været en skålformet spende. Ved *Older-viken* en stenrös. *Haltnes*. 3 röser på en höide mellem *Haltnesvik* og *Bjönvik*. *Ström*. Strax i s. for gd. på den smale ryg mellem *Husvandet* og *fjorden* et par store röser.

Helgebostad. På *Kjæmpevarden*, *Kvænnavarden* og *Kvitåsen* stenröser. Ved gravning til kjeldereren under hovedbygningen fandtes i et muret rum en sølvspore og brudstykker af meget tykke, brændte lerkar.

Vikan. En rös n. for gården.

Hernes. Efter kartet findes her et par röser (?).

Burö. Beboerne påviste her en langagtig forhöining, som

de havde tænkt var en gravhaug, men formentlig er en sandvold af naturlig oprindelse.

Forøvrigt kom jeg ikke til kundskab om nogensomhelst oldtidslevning på de talrige öer n. v. for Hiteren.

Fröiens prestegjeld.

Helleren (kaldes af almuen „Hallar'n“). Nede i en myr sagdes nogle staver af et trækar med træbånd at være fundne. Ved et vand ovenfor gården tog jeg i öiesyn en forhöining, der dog viste sig at være en skjælbanke af naturlig oprindelse. På gd. *Bækkens* grund skulde der også findes en haug, som troedes at hidrøre fra mennesker; men da den lå på den nordre side af Storfjorden, og ingen båd fandtes ved den söndre side, kom jeg ikke over og fik tage den i nærmere öiesyn.

Dalöen*). I n. for gården ligger en forhöining, der har navnet „kjæmpa“; den er langagtig, men kun på den ene ende afrundet, idet den anden er flad og går i ét med den omgivende mark. Den består af tildels skjælblandet sand. Heller ikke denne tror jeg er nogen gravhaug.

Titeren („*Titran*“). En stenvold i ö. for Titerodden oppe ved Kvernhusvandet, kaldet „Munkegraven“, var åbenbart en morænevold. Navnet hidrører fra den gjængse tro derude, at både denne og de andre ovenomtalte forhöininger vare opkastede af munke (!).

Kverven. For længere tid siden skulde her have været gjort fund af oldsager; men da alt mandfolk var borte, kunde ingen nöiere oplysninger erholdes.

Sandvik. Ved Sandviksæteren ligger i en forsænkning en aflang haug, muligens en gravhaug. En lignende skal også findes ved *Langvandet* inde på Fröien. Fund af malmkugler omtaltes et par steder, f. ex. på *Esnaset*. På *Dyrö* skal også „munkene“ have efterladt et par hauger (1 lang og 1 rund).

---

*) På en ö, *Stenneset*, har man fundet bergkrystal i adskillig mængde og af ikke ganske ubetydelige dimensioner. Stedet var dog siden ikke gjenfundet. Et par små stykker erholdt jeg.

Klöven. Ved Madsvågen er fundet de i årsb. 1875 p. 58 omhandlede 2 flintkiler. Findestedet er en mindre forsænkning nedover mod söen og nær denne; nu er ströget opdyrket, og der var i sommer ager. Her skal være fundet en hel del flint („en storbådsladning“ mente min hjemmelsmand) for det meste af håndstenes størrelse, men dog også småbiter, og man troede, der kunde findes endel endnu nede i jorden. Jeg fik fat på en sten for størstedelen med urørte kalkflader, men også med ældre og yngre brudflader, ca. 10 cm. i tvermål, af sort flint. Ingen vidste ellers at fortælle, om man i fjæren eller andre steder havde bemærket flint. Ovenfor i den samme forsænkning ligger en rund sandhaug, der var udgravet til kjelder, uden at noget var iagttaget, som kunde tyde på, at den har været gravhaug.

Man fortalte, at der på *Indian* skal være funden jernsager.

På gården *Lervik* i *Valsöfjordens* annexsogn til **Aure prestegjeld** på *Nordmøre* har til forskjellige tider været fundet endel stenredskaber samt „affald“ af *flint*, der lod formode, at her har været et flintverksted. For nöiere at undersøge dette begav jeg mig efter konference med oldsagsamlingens bestyrer derned. Fundene vare gjorte på en liden skråning, der indfattes af bjergpartier på begge sider og sænker sig nedover mod söen fra en plads i n. for gården; jordlaget er ikke betydeligt, så man snart kommer ned på auren. Nogen undersøgelse var det dog umuligt at foretage, da man netop havde ager her; jeg grov lidt hist og her ved kanterne af den, men var ikke så heldig at finde spor af flint. Man lovede imidlertid til hösten at anstille nærmere eftersyn og specielt at være opmærksom på, om mindre flintstykker skulde findes; men löftet er efter senere meddelelse ikke bleven holdt, og spørgsmålet, om man her har med et flintverksted at gjöre, står således fremdeles åbent. For rimeligheden heraf taler dog yderligere, at man noget nede i jorden har fundet 4 mørkeblå flintboller, hvoraf den største kunde være 12 cm. i tvermål; der var tildels hugget stykker af dem, og enkelte kanter vare så skarpe, at de havde kunnet skjære glas. Ved min nærværelse kunde ingen af dem findes,

uagtet man havde bragt dem hjem til gården. På et andet sted var for et års tid siden fundet 2 tveeggede spydspidser (af flint?) 40 à 50 cm. lange efter opgivende af finderen, som dog havde bortkastet dem.

Af det i Norske fornlevn. p. 561 omtalte sammenfaldne *alterskab* ere de 4 figurer og begge døre fremdeles beroende i kir-
kens sakristi og ganske godt vedligeholdte. Den sammesteds omtalte bautasten står nu inde på kirkegården.

Jeg lagde veien til Aure over **Hevne prestegjeld**, der tidligere er bereist af hr. amanuensis Undset (se årsb. 1872 p. 26 ff. og hans reiseberetning for 1874 i selskabets skrifter) ligesom flere meddelelser herfra skyldes hr. kapt. Sejersted (se årsb. 1872 p. 143).

På *Lian* (ved Ro-vandet) erholdt jeg et yngre jernalders fund, bestående af 2 öxer, 1 spyd og brudstykker af et sverd fra en haug i lien ovenfor gården, hvor man holdt på at rydde. Gave af eieren, bankchef Chr. Heyerdahl i Kristiansund. På nabogården *Sinnes* er i en rös fundet en liden kvernsten. Öst for gården ligger en temmelig anseelig gravhaug på en höideryg; en lignende skal også findes i udmarken samt på toppen af „Stolsmohatten“. I den uopdyrkede del af indmarken på den nordre skråning mod vandet ligger en hel del lave, runde stenröser, 2 à 3 m. i tværmål; for endel år siden udjævnedes flere lignende på et stykke, der blev opdyrket; men intet fund gjordes; de største stene lå yderst i ringen, og i midten var der i regelen et tomt hul. På *Stolsmo* skal også findes hauger eller röser.

Jeg gjorde ligeledes en Tur indover *Snillfjorden* og besøgte den interessante gravplads på gd. *Voll* (se årsb. 1872 p. 29). Ingen gravning var foretaget og heller intet fund gjort her siden Undsets besög. Dette sted synes i höi grad at fortjene en nöiere undersøgelse; man har nemlig her flere forskellige gravformer samlede på et indskrænket område: langhauger, større og mindre rundhauger, röser og stenringe, og det tør derfor ventes, at man må kunne gjøre vigtige iagttagelser til bestemmelsen af deres indbyrdes alder; et godt udbytte af oldsager måtte også kunne påregnes, da feltet er usedvanlig lidet berört såvel af

plogen som af skattegravernes hakker. Foruden den af Undset omtalte haug på *Berdal* findes også en lignende oppe på ryggen af den morænevold, der adskiller et indre vandbasin fra fjorden; størsteparten af den var udkjört, hvorved man havde fundet nogle jernsager; af de opreiste stene stod kun én igjen.

Trondhjem i marts 1879.